

CARNIVALUL, REGELE EUROPEI II

(2010 – 2012)

CARNIVAL KING OF EUROPE

FR LG FE TV P
B I A N C E K A P
I F R R V A T G A P I A F
A B H R V A T G A P I A F
A T K S K B O N F R I N C E H R V A
M I A B A L I A F R I N C E H R V A

Education and Culture DG

Culture Programme

MUZEUL ASTRA

COMPLEXUL NATIONAL MUZEA ASTRA

Jocurile cu măști în ritualurile de fertilitate de iarnă în contextul etnografic european

Coordonare științifică: Giovanni Kezich și Cesare Poppi

Scenografie: Studio Tacus Didone, Bolzano

Texte: Giovanni Kezich

Filme: Michele Trentini, Nadja Valentinčić Furlan, Mariusz Raniszewski, Vladimir Bocev

Organizare și editare: Antonella Mott

Cercetare de teren: Zvezdana Antoš, Amaia Basterretxea, Vladimir Bocev, Simona Ghiorghieș, Giovanni Kezich, Justyna Laskowska-Otwinowska, Igljka Mishkova, Antonella Mott, Patryk Pawlaczyk, Aleksander Robotycki, Amudena Rutkowska, Klara Sielicka-Baryłka, Cesare Poppi, Michele Trentini, Nadja Valentinčić Furlan și Nena Židov

Design: Studio B4, Trento

Editare în limba engleză: Ray Keenoy, Oxford

Proiectul este finanțat prin Programul Cultura (2007-2013).

Proiectul **Carnavalul, regele Europei** a debutat în anul 2007 la inițiativa muzeului din San Michele all'Adige (Italia), Museo degli Usi e Costumi della Gente Trentina, având în prima etapă (2007-2009), colaborarea unor muzee importante din Franța, Croația, Bulgaria și Macedonia.

Extinzându-se aria de cercetare, în a doua etapă (2010-2012), muzeul din San Michele are ca parteneri muzee din Țara Bascilor, Spania, România și Polonia:

- Museo degli Usi e Costumi della Gente Trentina, San Michele all'Adige, Italia, organizator
- Euskal Museoa. Bilbao. Museo Vasco, Bilbao, Spania
- Slovenski Etnografski Muzej, Ljubljana, Slovenia
- Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu, România
- Panstwowe Muzeum Etnograficzne, Varșovia, Polonia
- Etnografski Muzej, Zagreb, Croația
- Ethnographic Institute and Museum, Academia Bulgară de Științe, Sofia, Bulgaria
- Nacionalna Ustanova Muzej na Makedonija, Skopje, Macedonia

Proiectul **Carnavalul, regele Europei II** reunește prezenta expoziție, un proiect de cercetare etnografică, un website (www.carnivalkingofeurope.it), un film pe suport DVD și o arhivă video.

Carnavalul european își are rădăcinile în mai largile motive ale jocurilor cu măști de iarnă, anotimp al ritualurilor de peste tot, ca opus al sezonului activităților agricole, care este în mod natural vara. Așadar, începând cu Halloweenul și până în martie, în unele locuri doar o dată, în altele de mai multe ori la rând, strămoșii se întorc sub chipurile măștilor tinerilor săteni și fac o vizită comunității celor vii, promițându-le fertilitate și belșug. Până în prezent, în satele din cea mai mare parte a Europei, din Balcani și până în Peninsula Iberică, din Alpi prin Europa centrală până sus în insulele britanice, putem identifica urmele unui străvechi și îndepărtat ritual, inspirat de magia agrară, o ceremonie complexă, realizată pentru ca recoltele să fie îmbelșugate, să crească fertilitatea, să impulsioneze renașterea timpului și reîntoarcerea sezonului creșterii culturilor.

Carnavalul, regele Europei a mers în cele patru colțuri ale Europei pentru a da de urma unor instanțe supraviețuitoare ale unor astfel de ritualuri și le-a adunat într-o ramă comparativă pentru a lumina similaritățile și a da o interpretare numitorilor comuni.

Actul 1. Frica

Ciclul mascaților începe cu intrarea zgomotoasă a celor cu înfățișare înfricoșătoare, a diabolicilor, în haine de blană cu clopote atașate reprezentând obsesia periodică a condiției umane, ancestrală și sălbatică. Aceștia sunt *Krampus*-ii care apar în ajunul Sfântului Nicolae și marchează, în toată Europa, prima ieșire a celor mascați. Personaje similare, înspăimântătoare, deschid câteva săptămâni mai târziu, alaiul carnavalului propriu-zis: odată ce frica primei întâlniri a dispărut, măștile se transformă, mai degrabă, în companioni veseli de colindători și de cerșetori în travesti, care intră pe scenă, iar și iar, cu doar câteva schimbări, în diferite momente din ciclul iernii.

Actul 2. Ceremonia

În urma celor mascați vine o serie de figuri de dresori, dansând și sărind, îmbrăcați în alb, uneori purtând niște pălării înalte de formă conică, împodobite cu panglici; acestea sunt figuri hieratice, preoțești, care iau parte la o ceremonie specifică. Personajele poartă numele de *lacche* sau *arlechin* în Alpi, *pulcinella* în Italia peninsulară, *kukeri* în Bulgaria. Alte tipuri pestrițe de același fel se găsesc în Peninsula Iberică. Ceremonia, la care participă, dansând și sărind din loc în loc, este în general un simulacru de căsătorie urmată adesea de tragerea unui plug în piața satului.

Actul 3. Farsa

Odată ceremonia terminată, partea transgresivă a mascaților este dezlănțuită, cu personajele ei repulsive, obscene și satirice. Printre acestea un rol important îl au un urs dresat, împreună cu dresorul lui țigan, dar și figura curioasă a unui patruped nebun, fie o capră, fie un catâr sau un cal. Alături întâlnim, invariabil, moși ramoliți și respingători, un moș și o babă și o serie de figuri caricaturale ilustrând o etalare de personaje tradiționale ale satului. Acesta este momentul aluziilor scatologice, al viziunilor macabre și al jocului obscen.

Epilogul

În final, într-un proces public va fi condamnat Carnavalul la moarte. Tot la sfârșit, o păpușă confecționată din paie, reprezentând Carnavalul, va fi dezmembrată, îngropată sau arsă. Imediat ce marele caleidoscop al jocului cu măști s-a încheiat, Carnavalul însuși va dispărea în flăcările purificatoare ale focului. Acesta este un scenariu specific, pus în scenă în toată Europa, iar și iar, cu doar câteva variații minore. Astfel, etnologilor și istoricilor li se dezvăluie un veritabil și un mare puzzle nerezolvat.

Filme documentare

Odată ca niciodată în valea Fiemme

un film de Michele Trentini,

Museo degli Usi e Costumi della Gente Trentina, 2009, 20'

O funcție importantă, însă secretă, a fiecărui carnaval sătesc este aceea de a certifica, prin intermediul unei metode enigmatice, indirecte și rituale, trecerea de la copilărie la maturitate a unui nou grup de tineri. Aceștia se găsesc, dintr-o dată, implicați în carnaval ca actori, organizatori, patroni sau privitori privilegiați. În multiplele variații ale carnavalului sătesc din Trentino, toate acestea se desfășoară în spatele scenei. În Carano, în valea Fiemme, unde carnavalul și-a păstrat numele medieval de *Banderol*, în fața actualei globalizări a „carnavalului” întâlnirea se petrece o dată la patru ani cu scopul de a oferi tinerilor ocazia de a se integra în contextul vieții sătești adulte.

Numele ritualului *Banderol* este cu siguranță datorat marelui steag (lat. *bandiera*) având partea orizontală cu dungi în galben, alb, roșu și gri, care este arborat și purtat din zori de zi până spre seară de așa-numita *compagnie*. Pe steag poate fi citit textul, scris cu litere mari și îngroșate: LA GIOVENTU DI CARANO (TINERII DIN CARANO). Mesajul lor este înțeles de toți privitorii fiind redat tare și răspicat. Ritualuri de *Banderol*, asemănătoare, se țineau și în alte sate din valea Fiemme (Cavalese, Daiano etc.), însă doar cel din Carano mai supraviețuiește în zilele noastre.

carnaval
carnaval
carnaval
carnaval
carnaval
carnaval
carnaval
carnaval
carnaval
carnaval

O zi la Agnita

un film de Michele Trentini, Museo degli Usi e Costumi della Gente Trentina, 2011, 10'

Există un moment istoric în care carnavalul se contopește cu ritualurile civice ale breslelor orășenești, frățiilor și *găștilor*, ținând spre celebrarea publică a unor valori precum ajutorul reciproc și solidaritatea socială. Un exemplu pentru această fuziune între vechiul carnaval și ritualurile civice ale localităților medievale poate fi găsit în vechile orașe săsești din Transilvania. *Lolele*, cu costumele și clopotele lor specifice, însoțeau alaiul paradei vechilor bresle ale cizmarilor, blănarilor, dogarilor, curelarilor și croitorilor. *Lolele* (ger. *Urzeln*) - numele lor, ca și cel al „bâlbâiților” sugerează gângăvitul din spatele măștii - sunt figuri tipice al mascaților purtători de clopote, foarte asemănătoare cu cele ale *Klauseni*-lor din Tirol și ale *zvoncari*-lor croați. Astăzi, sașii care s-au întors în Germania după 1989, au revenit în Transilvania pentru a sărbători, împreună cu românii, apartenența la vechiul *Heimat* (oamenii sunt legați de *Heimat*-ul lor: de locul nașterii și copilăriei, de limbă, de primele experiențe și afinități).

Koza Szymborska

un film de Michele Trentini, Museo degli Usi e Costumi della Gente Trentina, 2011, 11'

Jocurile cu măști simple, ale tipului *Koza* (capră), sunt și astăzi practicate în mediul rural polonez. Se remarcă cei 13 actori ce reprezintă un Evreu, un Cocoșat în față, o Capră - *Koza* - cu stăpânul care aleargă întruna în jurul ei și un Hornar. În centrul alaiului se află o Mireasă și un Mire, Acordionistul și Șeful. În urma lor vin Moșul, Baba și Ursul de paie cu dresorul lui țigan. Pe vremuri, acest mic grup de urători obișnuia să facă parte dintr-un ciclu continuu care cuprindea diverse urări, ce începeau de obicei de Sfântul Nicolae și continuau ici și colo, în timpul Crăciunului, a celor Trei Magi, a Întâmpinării Domnului și a Carnavalului propriu-zis, până la festivalurile din Martie, Lunea Paștelui și cele pentru recoltă, care închid acest ciclu. Privind aceste măști simple, semnificative, aflăm că doar un număr mic de săteni au rămas în localitate pe durata iernii. O întreagă cultură a pantomimei urăturii, atât de populară și larg răspândită, parțial păstrată și astăzi, a depășit în mare măsură limitele înguste ale „carnavalului”, îmbrățișându-l din toate părțile și, în același timp, extinzându-se la alte obiceiuri calendaristice, înainte și după, cu mesajul său dramatic infailibil.

Plimbarea dublă a Joaldunak

un film de Michele Trentini,

Museo degli Usi e Costumi della Gente Trentina, 2011, 10' 30''

Cel mai important clișeu în structura carnavalului este acela între etapele ceremoniale și cele burlești ale ritualului, două faze următoare și două părți la fel de importante, complementare și egale ale aceleiași monede. Acest lucru este sesizabil pretutindeni, dar un exemplu singular este acela al carnavalului din Ituren și Zubieta din Navarra. În aceste două sate, pe 30 și pe 31 ianuarie, două frății bărbătești oferă privilegiul membrilor lor de a se îmbrăca ca *joaldun* („cel ce răsună”). De fapt *joaldun* este o mai veche cunoștință a carnavalului: îmbrăcat în alb, cu o pălărie înaltă, conică, împodobită cu panglici și depășit de un înalt penaj, înfășurat în blană albă, cu două clopote alungite de vită legate de spate; acesta combină trăsăturile unei cete ancestrale – aceia care evocă și provoacă cu clopotele lor un fel de trezire – și figurile ceremoniale mai docile ale tipului arlechin. După dublul marș al *joaldunak*, atât de marțial și reținut, de la Zubieta la Ituren, în prima zi, și înapoi la Zubieta, în următoarea zi, iadul se dezlănțuie, iar „lumea se întoarce cu fundul în sus”, cu toată furia sa.

Laufarji din Cerkno

idee și realizare Nadja Valentinčič Furlan, imagine Boris Brelih, Nena Zidov, editare Boris Brelih, Nadja Valentinčič Furlan, 2011, 18'

Filmul prezintă o paralelă între Carnavalul Cerkno Laufarji filmat în anul 1956 și cel din zilele noastre, frecventat de mulți turiști. Ne sunt prezentate pregătirile pentru Laufarji, parada și procesul din piața centrală. Desigur, Pust-ul carnavalului este găsit vinovat și execuția este realizată cu un ciocan din lemn. Ultima Laufarjia în stil tradițional a avut loc în 1914 (din păcate niciun film sau fotografie nu este păstrată din acea vreme). Cerkno și întreaga regiune Primorska din Slovenia a căzut sub stăpânire italiană între cele două războaie mondiale, când obiceiul a fost interzis. În timpul celui de al doilea război mondial toate măștile și costumele au fost distruse în urma raidurilor aeriene germane. În anul 1956, Laufarjia a fost reînviată de către localnici cu ajutorul etnologului Dr. Niko Kuret de la Institutul Sloven de Etnologie Academiei Slovene de Științe și Arte din Ljubljana. Acesta a inițiat și recomandat realizarea de filme etnografice etnologilor sloveni. Unul dintre rezultatele foarte prețioase este filmul *Laufarji v Cerknem* (*Laufarji din Cerkno*) realizat de Institutul Sloven de Etnologie. Materiale video noi au fost filmate ca parte a cercetării vizuale de teren efectuată, în 2005 și 2009, de doamna dr. Nena Zidov, muzeograf la Muzeul de Etnografie Sloven.

Complexul Național Muzeal ASTRA

www.muzeulastra.ro

Sala de expoziției din Casa Artelor, **Piața Mică, nr. 21**, Sibiu

Program: **iunie-august 2012** :
marți - duminică: **10.00 - 18.00**
luni: închis

Carnival, King of EuropeII, 2010 - 2012

www.carnivalkingofeurope.it

Acest proiect este finanțat prin Programul Cultura (2007-2013)

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene.

